

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันการสอนเป็นงานหลักของสถาบันอุดมศึกษา เป็นกิจกรรมที่อาจารย์เป็นผู้กำหนดขึ้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน องค์ประกอบหลักของการเรียนการสอน นั้น คือ ผู้เรียน ผู้สอน และหลักสูตร (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ ๒๕๒๑ : ๒๐) องค์ประกอบเหล่านี้ผู้สอนหรืออาจารย์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการเรียน การสอนขึ้น การสอนเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ผู้สอนจะต้องรู้จักปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีสอนให้เหมาะสมอยู่เสมอ

ความหมายและความสำคัญของการสอน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า "การสอน" ไว้หลายแง่หลายมุมตามแนวความคิดของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป เช่น

Good (1973 : 552) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสอน คือ การจัดประสบการณ์หรือสภาพการณ์ หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น หรือการสอน เป็นศิลปะที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ ซึ่งผู้สอนจะต้องเตรียมการสอน และจัดสถานการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้สะดวกที่สุด

นอกจากนี้ ละออ การณยะวณิช (๒๕๑๔ : ๔๑) กล่าวว่า การสอนหมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่กระทำ หรือส่งเสริม หรือการอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามขึ้นมา โดยความหมายทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และสามารถปรับตัวเองให้ชีวิตมีความสุขดังกล่าว

นอกจากความหมายของการสอนในทัศนะของนักการศึกษาหลาย ๆ คน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการสอนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งส่วนหนึ่งของการศึกษา เป็นกระบวนการ (process) ในการให้การศึกษา ซึ่งผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อจะให้เรียนรู้ได้โดยสะดวก

นักการศึกษาบางท่านถือว่า วิธีสอนมีความสำคัญยิ่งกว่าเนื้อหา หรือความรู้
ที่ต้องสอนจริงเสียอีก (พนัส ทนนาสินทร์ ๒๕๑๔ : ๑๗๔) ทั้งนี้เพราะถ้าผู้สอนรู้จักใช้
วิธีสอน (method of teaching) ที่ดีที่เหมาะสมแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดประโยชน์
กับผู้เรียน ดังนี้

- ๑. ได้รับความรู้ และมีความเข้าใจในบทเรียน ในวิชาที่ครูสอน
- ๒. มีทักษะ และความชำนาญชำนาญในวิชาการที่เรียนรู้นั้น
- ๓. มีทัศนคติที่ดี ต่อสิ่งที่เรียนรู้นั้น
- ๔. มีความสามารถนำสิ่งต่าง ๆ ไปใช้ได้
- ๕. สามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้
- ๖. สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปได้

ดังนั้น จึงถือได้ว่า "วิธีการสอน" มีความหมายและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ
ผู้เรียน และผู้ที่ได้จัดและดำเนินการในการสอน โดยเฉพาะครูนั้นจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ
อย่างมากต่อผู้เรียน

เนื่องจาก วิธีการสอนที่ดี และมีประสิทธิภาพนั้น มีมากมายหลายวิธี และแต่
ละวิธีย่อมมีทั้งผลดี และผลเสียแตกต่างกันไป (พนัส น้อยแสงศรี ๒๕๑๔ : ๒๗) ไม่มีวิธี
หนึ่งวิธีใดจะเหนือกว่า หรือดีกว่า หรือสำหรับจะใช้กับทุกสถานการณ์ของการสอนไปได้ แต่
จะสถานการณ์จะมีวิธีสอนที่เหมาะสมอยู่เพียงบางวิธีเท่านั้น ฉะนั้นผู้สอนควรเลือกใช้วิธีสอน
และในบางครั้งก็อาจใช้หลายวิธีประกอบกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสนใจและเปลี่ยนบรรยากาศ
ในชั้นเรียน

ลักษณะของครูอาจารย์ที่ดี

คุณภาพของนักศึกษาขึ้นอยู่กับสถานการณ์การศึกษา ภายในแต่ละสถานศึกษามีบุคลากรผู้
เกี่ยวข้องอยู่คือ ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิต นักศึกษาและเจ้าหน้าที่เป็นสำคัญในจำนวนนี้
บุคคลผู้เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในแต่ละสถานศึกษาโดยตรง คือ คณาจารย์ และนิสิต
นักศึกษา คุณภาพของคณาจารย์ไม่ได้ประเมินโดยตรงจากนักศึกษา หากแต่ประเมินจาก
ลักษณะและความสามารถของคณาจารย์เองเป็นหลัก ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า คุณภาพของ
การเรียนการสอนจึงขึ้นอยู่กับคณาจารย์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการผลิต
นักศึกษาให้มีคุณภาพ

ลักษณะของอาจารย์ที่ดีในระดับอุดมศึกษา ได้มีผู้ศึกษาและวิจัยดังต่อไปนี้

เจสียา บุรีภักดิ์ และคณะ (๒๕๒๐ : ๓๖๖) ได้ทำการวิจัยเรื่องลักษณะของครูที่ดี โดยศึกษาความคิดเห็นต่อลักษณะของครูที่ดีของบุคคล ๖ ประเภท คือ นักศึกษา ผู้ปกครอง อาจารย์หรือศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา พระ และผู้ทรงคุณวุฒิ ข้อมูลที่ศึกษาจำกัดเฉพาะในจังหวัดที่ริทยาลัยศรี ๑๒ แห่งรับผิดชอบผลิตครู ผลการวิจัยพบว่า ได้ลักษณะของครูที่ดี ๕ ด้านด้วยกันคือ

๑. มีความรู้ดี มีการค้นคว้าหาความรู้และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อยู่เสมอ
๒. สอนดี สามารถใช้ภาษาได้ดี มีเทคนิคในการโน้มน้าวจิตใจคน และสามารถประพฤติเป็นแบบอย่างได้ไม่เพียงแต่พูดอย่างเดียว
๓. สุขภาพดี รู้จักป้องกันโรคติดต่อ งดเว้นสิ่งเสพติดทั้งปวง ไม่เสเพล และรู้จักรักษาอนามัยให้มั่นคง
๔. ประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ เที่ยงธรรม มีเมตตา ขยัน อดทนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง
๕. มีน้ำใจประชาธิปไตย มีเหตุผลกล้าพูดกล้าทำ กล้าเผชิญความจริง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

นอกจากนี้ ได้มีผู้ทำการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามให้นิสิตแพทย์และอาจารย์แพทย์เป็นผู้ตอบ จากการตอบแบบสอบถามของนิสิตแพทย์ปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๔ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน ๘๘ คน เมื่อเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ สรุปลักษณะครูที่ดีตามความคิดเห็นของแพทย์ได้ดังนี้

๑. มีความรู้ในวิชาที่ผู้เรียน รับผิดชอบในการสอน
๒. มีความรอบรู้ในวิชาการด้านอื่น ๆ ประกอบด้วย
๓. มีความสามารถและความรับผิดชอบในการสอน
๔. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น
๕. มีบุคลิกลักษณะดี (เมืองทอง เขมมณี ๒๕๑๔ : ๑๐๐-๑๐๓)

อุทุมพร ทองอุไทย (๒๔๒๑ : ๓๔) ได้ศึกษาความคิดเห็น
ของอาจารย์บัณฑิตศึกษาศาสตร์ จำนวน ๒๔ คน นิสิตบัณฑิตศึกษา จำนวน ๑๖๒ คน และ
นิสิตปริญญาตรี จำนวน ๑๓๗ คน จัดลำดับลักษณะอาจารย์ตามอุดมคติ ๑๔ รายการด้วยกัน
ผลการวิจัยพบว่า

ลักษณะอาจารย์ในอุดมคติของคณาจารย์ เรียงตามลำดับที่พึงปรารถนามากที่สุด
๕ ลำดับแรก ได้แก่

๑. มีความรู้ทันสมัยกว้างขวางและถูกต้อง
๒. ขวนขวายหาความรู้ส่วนตัวอาจารย์เอง
๓. มีการเตรียมการสอนอย่างดี
๔. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนอย่างชัดเจน
๕. สนับสนุนให้นิสิตคิดเอง

ลักษณะอาจารย์ในอุดมคติของนิสิตปริญญาตรี เรียงตามลำดับที่พึงปรารถนา
มากที่สุด ๕ ลำดับแรก ได้แก่

๑. มีการเตรียมการสอนอย่างดี
๒. มีความปรารถนาดีต่อนิสิตทั้งในและนอก ห้องเรียน
๓. มีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่ทันสมัย กว้างขวางและถูกต้อง
๔. ใช้ตัวอย่างข้อเปรียบเทียบและความจริงในการอธิบายได้อย่างเหมาะสม
๕. บรรยายเรื่องเกี่ยวข้อแม้ว่าจะอยู่นอกเหนือจากเนื้อหา

ลักษณะอาจารย์ในอุดมคติของนิสิตบัณฑิตศึกษา เรียงตามลำดับที่พึงปรารถนา
มากที่สุด ๕ ลำดับแรก ได้แก่

๑. ใช้ตัวอย่างที่เปรียบเทียบ และความจริงในการอธิบายได้อย่างเหมาะสม
๒. มีการเตรียมการสอนอย่างดี
๓. มีความสนใจและสนุกในการสอน
๔. ให้ความคิดใหม่ ๆ แก่นิสิตเพื่อเปิดความสนใจให้กว้างขวาง
๕. จูงใจให้นิสิตทำงานอย่างดีที่สุด

สำหรับในต่างประเทศ Batista (1976 : 257-271 อ้างถึงใน
อุทุมพร ทองอุไทย ๒๕๒๓ ; ๖-๗) ได้ศึกษาลักษณะอาจารย์ที่ดีในมหาวิทยาลัย ซึ่งได้
ศึกษาพฤติกรรมของอาจารย์ในความเห็นของเพื่อนอาจารย์ว่า พฤติกรรมของอาจารย์ที่ดี
ควรประกอบด้วย

๑. ความรู้ในเนื้อหาวิชาทันสมัย
๒. งานวิจัยมีคุณภาพ
๓. บทความ สิ่งตีพิมพ์มีคุณภาพ
๔. มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน
๕. มีความรู้ในวิธีสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน ตลอดจนรู้จักประยุกต์ใช้
๖. มีความรู้ในวิธีประเมินจุดมุ่งหมายของวิชาอย่างเหมาะสม ตลอดจนรู้จัก

ประยุกต์ใช้

๗. มีคุณธรรมตามวิชาชีพ
๘. ให้บริการกับสถาบันและชุมชน
๙. ให้บริการทางวิชาการและวิชาชีพ
๑๐. มีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนอาจารย์ นักศึกษา และสถาบัน

จากเอกสารและการวิจัยที่กล่าวมานี้พอสรุปได้ว่า การศึกษาที่เกี่ยวกับลักษณะ
อาจารย์ที่ดีในสถาบันอุดมศึกษา มักจะพบว่าลักษณะที่ผู้เรียนคิดว่าสำคัญมากที่สุด คือ วิธี
สอนรองลงมาคือ ความสามารถของอาจารย์ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดมโนภาพทางสมอง จะ
เห็นได้ว่าการสอนมักจะได้รับยกย่องให้เป็นเรื่องสำคัญเมื่อพูดถึงลักษณะอาจารย์

ลักษณะการสอนที่ดี

การสอนจัดได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญของวิชาชีพครู การสอนเป็นศิลปะที่ผู้สอน
แต่ละคนเลือกมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอน ได้มีการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะ
การสอนที่ดีมากมาย ผลวิจัยที่ได้รับแตกต่างกันออกไปตามเวลา สถาบัน เนื้อหา และ
วิธีสอน Wotruba and Wright (1975 : 621) ได้ศึกษา
ผลงานวิจัยจำนวน ๒๑ ชิ้น พบความสอดคล้องของลักษณะการสอนที่มีประสิทธิภาพซึ่งจะ
เลือกมาเฉพาะ ๖ ลักษณะแรก คือ

๑. ทักษะการส่งความหมาย
๒. ทักษะการติดต่อผู้เรียน
๓. ความรู้ในเนื้อหาวิชา
๔. การจัดระบบของเนื้อหาและวิชา
๕. ความสนใจในเนื้อหาวิชา
๖. ความยุติธรรมในการสอนและการให้เกรด

เมื่อพิจารณาในด้านความคิดเห็นของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการสอนของครูจะพบว่า มีการจัดลำดับลักษณะการสอนแตกต่างกัน เช่น จากผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยโทเรโด ที่ให้ผู้เรียน คิซบ์ เก้า คณาจารย์ ทำการจัดลำดับพฤติกรรมการสอน ๖๐ อย่าง ซึ่ง จะได้เสนอเฉพาะ ๑๕ อย่างแรก ที่ได้รับการจัดลำดับ ๑ ถึง ๑๒ ดังนี้

๑. เตรียมการสอนอย่างดี
๒. แสดงความสนใจอย่างจริงจังในวิชาที่สอน
๓. แสดงความเข้าใจในเนื้อหาวิชาของตน
๔. ใช้วิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย
๕. สร้างแบบทดสอบที่ตรวจสอบความสามารถ มิใช่ตรวจสอบความจำ
๖. ทำการประเมินผลการเรียนอย่างยุติธรรม
๗. สื่อกับผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมกับความพร้อมของผู้เรียน
๘. สนับสนุนการคิดอย่างฉลาด และเป็นอิสระให้กับผู้เรียน
๙. จัดระเบียบเนื้อหาวิชาได้อย่างเหมาะสม
๑๐. ให้นักเรียนให้ตั้งใจเรียน
๑๑. ดูแลผู้เรียนด้วยความรู้สึกยกย่อง
๑๒. ตอบคำถามทุกข้อตามความสามารถ (Miller 1974 : 25)

จากการสำรวจความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ ๔ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ พบว่า

๑. ลักษณะการสอนที่ดี คือ การเป็นผู้มีความรู้ในเนื้อหาที่ตนสอนเป็นอย่างดี รองลงมาคือ ความกระตือรือร้นของผู้สอน และการกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอน

๒. เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการสอนที่ควรปฏิบัติและกำลังปฏิบัติอยู่ในจำนวน ลักษณะการสอน ๒๔ ข้อ ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในพฤติกรรมการสอนเหล่านี้ ได้แก่ การตั้งจุดมุ่งหมายของการสอน การอธิบายให้เข้าใจ การเตรียมการสอน การสอนเร็วช้าตามความสามารถของผู้เรียน

๓. เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการสอนที่ควรปฏิบัติ เฉพาะกลุ่มที่ได้คะแนนน้อย จะมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทุกข้อ แสดงว่าการเรียนการสอนในปัจจุบันยังไม่ให้ความสนใจแก่กลุ่มนิสิตที่เรียนอ่อน

๔. เมื่อวิเคราะห์สภาพที่พึงประสงค์ และสภาพปัจจุบันในคณะครุศาสตร์แล้ว จะเห็นว่ากิจกรรมที่ยังไม่เป็นไปตามสภาพที่พึงประสงค์นั้น เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับวิชาการครุศาสตร์ทั้งสิ้น การตั้งจุดมุ่งหมายที่ดี การใช้การสอนแบบต่าง ๆ ก็ดี การใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอนก็ดี ล้วนแต่เรื่องที่ทางครุศาสตร์เป็นเจ้าของ

การประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์

คำจำกัดความของคำว่า "ประเมิน" ในความหมายเก่าหมายถึงความถึงการตัดสินคุณค่า แต่ในความหมายใหม่ หมายถึงความถึงกิจกรรมที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ เพื่อให้ได้ข้อสรุปในเรื่องที่ต้องการประเมิน

ส่วนการประเมินการสอนนั้น ได้เริ่มมีบทบาทในอเมริการาวกลาง ๆ ทศวรรษ ๑๙๖๐ เพราะความปัดค้านจากผู้เรียน และสังคมเกี่ยวกับการเมืองเรียกร้องในด้านคุณภาพของการสอนและในด้านการลงทุนทางการศึกษา ปีศาจการลดจำนวนนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในอเมริกาและปัญหาการพิจารณาคัด เลือกและการเลื่อนขั้นอาจารย์มีส่วนอย่างมากต่อการตื่นตัวที่จะมีระบบการประเมินอาจารย์และการสอนของอาจารย์ที่เชื่อถือได้ (อุทุมพร ทองอุไทย ๒๕๒๓ : ๑๒-๑๓)

วิธีการเพื่อให้ได้ตัวเกณฑ์ในการวัดเพื่อศึกษาพฤติกรรมของอาจารย์ ประกอบด้วย

๓ ลักษณะคือ

๑. พฤติกรรมของอาจารย์ในรูปของกระบวนการ (process) มักจะมุ่งที่พฤติกรรมของครูกับนักเรียน
๒. ผลที่ได้จากพฤติกรรมของครู (product) เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
๓. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของครู (concomitants) คือสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของครู

ในสามประการนี้ Ryans (1960 : 318 อ้างถึงใน วรรณคดี มีคำล่ำพอง และ ปรีชา นิลแก้ว ๒๕๒๑ : ๒) กล่าวว่า การวัดพฤติกรรมในรูปกระบวนการนั้น เป็นวิธีการที่ตรงที่สุดที่จะได้เกณฑ์ในการประเมิน และทำนายพฤติกรรมของครู ดังนั้นพฤติกรรมของครูอาจารย์ที่ประทับใจผู้รายงานถือว่าเป็นพฤติกรรมที่เชื่อถือได้

การที่จะพิจารณาว่าการสอนของครูจะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้น จะพิจารณาได้จากการประเมินพฤติกรรมการสอนของครูในชั้นเรียน ดังที่ Coker(1976 : 54) ได้กล่าวว่า วิธีวัดประสิทธิภาพของครูที่อาจกระทำได้ คือ การประเมินพฤติกรรมการสอนที่ครูปฏิบัติ เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และ Norma(1967 : 30) ยังได้เสนอแนวคิดว่าการที่จะวัดความสามารถในการสอนของครูจะดูได้จาก

๑. บุคลิกลักษณะของครู
๒. การดำเนินการสอน และการใช้จิตวิทยาในการสอน
๓. การจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียน และการจัดอุปกรณ์ให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีที่สุด

การประเมินการสอนของอาจารย์อาจทำได้หลายวิธี ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (๒๕๒๔ : ๙๖-๑๐๐) ได้เสนอแหล่ง และที่มาของข้อมูลเพื่อการประเมินมี ๕ ทางด้วยกัน คือ

๑. จากอาจารย์ผู้สอนเอง
๒. จากเพื่อนร่วมงาน

๓. จากผู้บังคับบัญชา หรือผู้ว่าจ้าง
๔. จากผลการสอบ
๕. จากตัวนักศึกษาเอง

นอกจากนี้ Ioanis (1968 : 23 อ้างถึงใน ปีวดี จิระนราบุรุษ ๒๕๑๔ : ๑๔) ได้เสนอแนะว่าความพยายามในการศึกษาและประเมินพฤติกรรม การสอนของอาจารย์นั้น นักวิจัยได้พยายามใช้วิธีการหลายวิธีการ และอาจกล่าวได้ว่า แนวทางสำคัญที่สามารถจะนำไปใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการสอนในชั้นเรียนมี ๔ ทางด้วยกัน คือ

๑. จากรายการประเมินผลของศึกษานิเทศก์ หรืออาจารย์ใหญ่
๒. การสังเกตของผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ
๓. จากการรายงานตัวเองของครู
๔. จากการประเมินของผู้เรียน

ในแต่ละวิธีอาจจะมีข้อดีข้อเสียไปคนละทาง แล้วแต่จุดมุ่งหมาย โอกาสและความสะดวกในการใช้ แต่ตัวอาจารย์ผู้สอนเอง เป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการสอนและการปรับปรุงการสอน เพราะถ้าอาจารย์ผู้สอนเห็น เข้าใจ และรู้จักตัวเองอย่างถี่ถ้วนแล้ว และตระหนักในการที่จะทำดียิ่ง ๆ ขึ้นไป การสอนก็จะดีขึ้นไปเอง ดังนั้นแหล่งข้อมูลอันแรกจึงอยู่ในตัวผู้สอนเอง ให้ผู้สอนประเมินการสอนของตัวเอง (Self - evaluation) จะด้วยวิธีใดก็ตาม แล้วจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สุด

ข้อมูลที่ได้จากตัวนักศึกษาเอง เป็นข้อมูลที่น่าสนใจและอาจเป็นประโยชน์มากที่สุด เพราะในการเรียนการสอนนั้น บุคคลที่รู้เห็น เข้าใจ และมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา ก็คือ ตัวอาจารย์ และนักศึกษาเท่านั้น ผู้เรียนจึงควรเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีที่สุด การให้ผู้เรียนประเมินจึงเป็น เครื่องวัดที่ดี ว่าผู้สอนสอนแล้วประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด การได้มาซึ่งข้อมูลก็อาจทำได้โดยการสังเกตและตอนแบบสอบถาม

การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินผลการสอนของอาจารย์นั้นจะทำให้เกิดผลดังนี้

๑. อาจารย์ทราบวิธีการสอนของตน
๒. อาจารย์ทราบข้อบกพร่องในการสอน
๓. อาจารย์ทราบความต้องการของผู้เรียน
๔. ผู้เรียนมีโอกาสระบายความคับข้องใจ
๕. ฝ่ายบริหารมีแนวทางที่จะช่วย เหลือทั้งฝ่ายอาจารย์และฝ่ายผู้เรียนได้

อย่างถูกต้องตรงกับความต้องการของทั้งสองฝ่าย

ในเรื่องเดียวกันนี้ อนันต์ ศรีโสภาก และ คณะ (๒๕๑๙ : ๑๘) ได้กล่าวเสริมว่า การประเมินผลย้อนกลับจากนิสิตสู่อาจารย์นั้น นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ระบายความรู้สึกนึกคิดของตนที่มีต่ออาจารย์ อันจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยทำให้การเรียนดีขึ้นแล้ว ยังจะเป็นการช่วยลดช่องว่างระหว่างอาจารย์กับผู้เรียนได้ด้วย

สำหรับขั้นตอนของการประเมินผลกลับสู่อาจารย์นั้น วิชัย ตีสสระ (๒๕๑๙ : ๑๖๖) เสนอไว้ดังนี้

๑. สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักศึกษา อาจารย์ ผู้บริหารด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์
๒. ให้นักศึกษาประเมินผลการปฏิบัติงานของสถาบันการศึกษา เช่น บริการธุรกิจ บริการห้องสมุด บริการอาหาร อาคารสถานที่
๓. ให้นักศึกษาประเมินผลการเรียนการสอนทั่วไปของวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ในลักษณะของส่วนรวม ไม่เฉพาะเจาะจงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
๔. ขั้นสุดท้ายคือการเปิดโอกาสให้นักศึกษาประเมินผลการสอนของอาจารย์แต่ละบุคคล จะเป็นระดับของภาควิชา คณะ หรือทั้งหมดก็สุดแล้วแต่ความสะดวกและความพร้อมที่จะอำนวยให้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวในการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งให้อาจารย์และนักศึกษาเป็นผู้รายงานและประเมินการสอนเป็นสำคัญ ประกอบกับการสังเกตของผู้วิจัยด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผลการวิจัยเป็นที่น่าเชื่อถือ และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การสังเกตพฤติกรรมการสอน

ในการพัฒนาปรับปรุงการสอนของครูอาจารย์ นอกจากใช้วิธีการฝึกอบรมแล้วอีกวิธีหนึ่งที่ยอมรับใช้กันมากก็คือ การสังเกตพฤติกรรมการสอน ซึ่งวิธีนี้เกิดขึ้นมาจากรากฐานความคิดที่ว่า พฤติกรรมที่เกิดขึ้นสามารถรับรู้ในรูปของเหตุการณ์ที่ปรากฏต่อเนื่องกัน และเหตุการณ์ในช่วงสั้น ๆ (Flanders 1970 : 1)

ระเบียบวิธีสังเกตพฤติกรรมการสอนเริ่มใช้มาประมาณกว่า ๓๐ ปี (Gage 1969 :

6) จำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ชนิดคือ

๑. Sign System ประกอบด้วยลำดับพฤติกรรมซึ่งผู้สังเกตบันทึกพฤติกรรมที่ปรากฏโดยไม่คำนึงถึงเวลา ตัวอย่างได้แก่ The Florida Taxonomy of Cognitive Behavior (F T C B)

๒. Category System เป็นระบบที่จำแนกพฤติกรรมออกเป็นประเภทใช้หมายเลข หรือสัญลักษณ์แทน บันทึกพฤติกรรมในช่วงเวลาจำกัด ตัวอย่างได้แก่ ระเบียบวิธีสังเกต และวิเคราะห์พฤติกรรมของแฟลนเดอร์ และระบบที่ปรับปรุงมาจากของแฟลนเดอร์

นอกจากนี้ Flanders (1970 : 2) ยังได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสังเกตพฤติกรรมการสอนไว้ดังนี้

๑. เพื่อให้ครูพัฒนาพฤติกรรม และสามารถควบคุมพฤติกรรมการสอนของตนเองได้
๒. เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน กับผลการเรียนของผู้เรียน
๓. เพื่อช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวได้ดีขึ้น
๔. มุ่งศึกษาพฤติกรรมที่สังเกตได้

ประโยชน์ของการสังเกตพฤติกรรมการสอน

ประโยชน์ของการสังเกตพฤติกรรมการสอนอย่างมีระบบมีดังนี้

๑. สามารถนำไปใช้ในการนิเทศการศึกษาได้ เพราะช่วยให้ผู้สอนได้ทราบพฤติกรรมการสอนของตนเองในห้องเรียนได้ชัดเจน ทำให้สามารถปรับปรุงตนเองได้ง่ายขึ้น

๒. สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิจัยได้ (ธีรชัย ปุณณโชติ ๒๕๑๕ : ๑๓)

การสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูในห้องเรียน นับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมากในการพัฒนาการสอน และปรับปรุงคุณภาพของครูซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการสอนได้บรรลุผลสมความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาอีกด้วย (พจน์ สะเพียรชัย ๒๕๑๗ : ๒๗)

เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น มีองค์ประกอบหลายอย่าง และมีหลายรูปแบบ ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มากพอสมควร ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศดังต่อไปนี้

การศึกษาริชัยภายในประเทศ

ได้มีผู้ศึกษาประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยมุ่งที่เนื้อหาวิชาและกระบวนการศึกษาเป็นเกณฑ์ (จรรยา สิงคนิกานา, จินตนา มาพวง, ชาดา บัวแสง และ ลัดดาวัลย์ ชมมณฑา ๒๕๒๐) กล่าวคือได้แยกสาขาวิชาระดับอุดมศึกษาเป็น ๔ สาขา คือ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์กายภาพ และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ตามการแบ่งสาขาของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ

สาขาสังคมศาสตร์ ประกอบด้วยสาขาวิชาที่สอนในคณะครุศาสตร์ นิเทศศาสตร์ นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี เศรษฐศาสตร์ และรัฐศาสตร์

สาขามนุษยศาสตร์ ประกอบด้วยสาขาวิชาที่สอนในคณะอักษรศาสตร์ และสถาปัตยกรรมศาสตร์

สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ ประกอบด้วยสาขาวิชาที่สอนในคณะวิศวกรรมศาสตร์ทุกแผนกวิชา และบางแผนกวิชาในคณะวิทยาศาสตร์ ได้แก่ แผนกวิชาเคมี เคมี

เทคนิค พิสิกส์ คณิตศาสตร์ ธรณีวิทยา วิทยาศาสตร์ทั่วไป และวัสดุศาสตร์

สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ประกอบด้วย สาขาวิชาที่สอนในคณะแพทยศาสตร์
ทันตแพทยศาสตร์ เภสัชศาสตร์ และสัตวแพทยศาสตร์

วิธีวิจัยได้กระทำในแนวเดียวกันคือ ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้อง
กับประสิทธิผลการสอนในสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งสี่สาขา และสร้างเครื่องมือวัด ประสิทธิภาพ
การสอนในแต่ละสาขาวิชา กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นิสิตชั้นปีที่สามขึ้นไป คณาจารย์ และผู้
บริหารของแต่ละสาขา ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและทำการ
ศึกษาโครงสร้างของประสิทธิผลการสอนโดยใช้วิธีวิเคราะห์ตัวประกอบ ผลการวิจัยในแต่ละ
สาขา คือ

สาขาสังคมศาสตร์

ประสิทธิผลการสอนระดับอุดมศึกษาของสาขาสังคมศาสตร์ จำแนกได้ตัวประกอบ
๕ ตัว (จินตนา มาพวง ๒๕๓๐ : ๕๔-๖๐) คือ

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิต ประกอบด้วยตัวแปร ๖ ตัวคือ การ
ยินดีติดต่อกับนิสิตด้วยความจริงใจ การให้เกียรตินิสิต การมีความเป็นกันเองกับนิสิตทั้งใน
และนอกห้องเรียน การทำตัวดีเสมอต้นเสมอปลาย การมีความรู้สึกที่ดีต่อนิสิตตั้งแต่แรกสอน
การพยายามส่งเสริม ให้นิสิตมีความเชื่อมั่นในตนเอง การชมเชยและวิจารณ์ผลงานของ
นิสิตอย่างยุติธรรม การให้ความช่วยเหลือทั้งด้านวิชาการและกิจกรรม เสริมหลักสูตร

๒. วิธีสอน ประกอบด้วยตัวแปร ๖ ตัวคือ การยกตัวอย่างได้อย่างชัดเจนตรง
กับเนื้อหา การอธิบายเนื้อหาวิชาอย่างชัดเจนถูกต้อง การอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมได้อย่าง
ชัดเจน การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายในขณะสอน การแบ่งเวลาให้เนื้อหาแต่ละเรื่องได้อย่าง
เหมาะสม การนำผลจากการประเมินผลการสอนมาแก้ไขปรับปรุงการสอนคราวต่อไป

๓. บุคลิกภาพของอาจารย์ ประกอบด้วยตัวแปร ๖ ตัวคือ การชวนขยายหาความ
รู้ใหม่อยู่เสมอ การมีความคิดสร้างสรรค์ การมีความรู้กว้างขวาง และการทันสมัยในสาขา
วิชาที่ การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การมีลักษณะเป็นผู้นำ การมีความมั่นคง สุขุมรอบคอบ
ใช้เหตุผล สัตถิสนักหนา

๔. ทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อวิชาที่สอน ประกอบด้วยตัวแปร ๔ ตัวคือ การสอนวิชานี้มานานจนมีความชำนาญ การสอนวิชาที่ทำให้อาจารย์มีชื่อเสียงมากทางด้านนี้ การสอนวิชาที่เคยเรียนเป็นวิชาเอกหรือวิชาโทมาก่อน การมีผลงานทางวิชาการที่เชื่อถือได้

๕. การประเมินผล ประกอบด้วยตัวแปร ๕ ตัวคือ การตรวจและแจ้งผลการสอนอย่างรวดเร็วและยุติธรรม การตรวจงานต่าง ๆ ของนิสิตอย่างรวดเร็วและยุติธรรม การรู้เทคนิคการออกข้อสอบอย่างดี การมีความกระตือรือร้นในการสอน การแบ่งเวลาให้เนื้อหาแต่ละเรื่องได้อย่างเหมาะสม

สาขามนุษยศาสตร์

ประสิทธิผลการสอนระดับอุดมศึกษา สาขามนุษยศาสตร์ จำแนกได้ ๖ ตัวประกอบ (สดดาวัลย์ ขมมณฑา ๒๕๒๐ : ๗๓-๗๔) คือ

๑. อุปกรณ์การสอน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ๖ ตัวแปร ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การศึกษานอกสถานที่ การเล่นเกม ภาพยนต์ สไลด์ เครื่องฉายต่าง ๆ แผนภูมิ กราฟ ของจริง หุ่นจำลอง เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ นิสิต อุปกรณ์การฟังเสียง เทปบันทึกเสียง ห้องปฏิบัติการทางภาษา โทรทัศน์ และนิสิตมีโอกาสเข้าปฏิบัติการมากครั้ง

๒. บุคลิกลักษณะของอาจารย์ ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ๔ ตัวแปร ได้แก่ มีความยุติธรรม มีอารมณ์มั่นคง มีความสุขุมรอบคอบ เป็นผู้ตรงต่อเวลา มีลักษณะเป็นผู้นำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ขานช่วยหาความรู้อยู่เสมอ และใช้วิจารณ์ในการตัดสินใจ

๓. วิธีการสอน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ๖ ตัวแปร ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของนิสิต การรับฟังคำตอบนิสิตอยู่เสมอ การกระตุ้นให้นิสิตแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี มีวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เช่น บรรยาย อภิปราย ถกเถียงปัญหา การนำเข้าสู่บทเรียน และบอกวัตถุประสงค์การสอนแต่ละวิชา

๔. ตำราเรียน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ๕ ตัวแปร ได้แก่ มีตำราภาษาไทยและภาษาต่างประเทศให้ค้นคว้าเพียงพอ มีห้องสมุดที่สมบูรณ์ มีตำราภาษาไทย

เขียนและแปล โดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีรายชื่อเอกสารตำราอ้างอิงให้แก่นิสิต และแจกเอกสารประกอบการสอน

๕. ทัศนคติของอาจารย์ต่อนิสิต ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ๗ ตัวแปร ได้แก่ อาจารย์พอใจในผลการเรียนของนิสิต อาจารย์พอใจในพฤติกรรมนิสิต คำชมคำวิจารณ์ของอาจารย์ บุคลิกท่าทางของอาจารย์ที่แสดงต่อนิสิต ขอบข่ายเหลือนิสิตทั้งด้านวิชาการและกิจกรรม ให้การบ้านแบบฝึกหัดและให้ความเป็นกันเองกับนิสิต

๖. ทักษะการสอน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ๔ ตัวแปร ได้แก่ แบ่งเวลาในแต่ละเรื่องได้อย่างเหมาะสม ยกตัวอย่างได้ชัดเจนตรงเนื้อเรื่องวิชา - การปรับปรุงเนื้อเรื่องวิชาให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ เตรียมการสอนทุกครั้ง และตอบคำถามอย่างแจ่มแจ้ง

สาขาวิทยาศาสตร์

ประสิทธิผลการสอนระดับอุดมศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ จำแนกได้ ๖ ตัว (ชาติดา บัวแสง ๒๕๒๐ : ๑๑๐-๑๑๑) ดังนี้

๑. อุปกรณ์การสอน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ คือ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ การใช้วัสดุ และเครื่องมือที่ใช้ฟังเสียง การใช้อุปกรณ์ประเภทเครื่องฉาย การใช้อุปกรณ์ประเภทไม่ต้องใช้เครื่องฉาย การมีอุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการเพียงพอกับจำนวนนิสิต การใช้อุปกรณ์การสอนได้เหมาะสมกับเนื้อหาและเวลา และการมีห้องสมุดที่สมบูรณ์

๒. ลักษณะบุคลิกภาพของอาจารย์ ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ คือ อาจารย์มีความสุขรอบคอบ อาจารย์ชวนช่วยหาความรู้อยู่เสมอ อาจารย์มีอารมณ์มั่นคง การใช้วิจารณ์ภายในการตัดสินใจของอาจารย์ อาจารย์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง

๓. ทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อนิสิตและวิชาที่สอน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ คือ ถ้าอาจารย์พอใจในพฤติกรรมของนิสิตทำให้การสอนมีประสิทธิภาพขึ้น การติชมการวิจารณ์มีผลต่อการสอน การสอนตรงตามวิชาเอกวิชาโทที่เรียนมา ความพอใจในผลงาน

ของนิสิตมีผลต่อการสอนงานวิจัยทางวิชาการทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ และการมีวิธีการสอนแบบต่าง ๆ

๔. บรรยากาศในชั้นเรียน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ คือ การรับฟังคำถามจากนิสิต การรับฟังความคิดเห็นของนิสิต ความเป็นกันเองของบรรยากาศในห้องเรียน ความกระตือรือร้นในการอภิปรายปัญหาของนิสิต การสอนโดยกระตุ้นให้นิสิตแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี การมีวิธีการสอนแบบต่าง ๆ และการนำเข้าสู่บทเรียนก่อนสอน

๕. ทักษะในการสอน ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ คือ การปรับปรุงเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม อาจารย์สอนวิชาที่ตนถนัดที่สุด ความยุติธรรมของอาจารย์ อาจารย์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อาจารย์ใช้ภาษาที่ง่ายในขณะการสอน และการเตรียมการสอน

สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ (ประยุกต์)

ประสิทธิผลการสอนระดับอุดมศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ (ประยุกต์)

จำแนกได้ ๘ ตัว (จริยา สังคณิกา ๒๕๖๐ : ๔๕-๔๗) ดังนี้

๑. ลักษณะอาจารย์ ประกอบด้วยตัวแปร คือ ขวนขวายหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ สุขุม รอบคอบ ตรงต่อเวลา ยุติธรรม รักการสอน อารมณ์มั่นคง ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ

๒. ทักษะการสอน ประกอบด้วยตัวแปร คือ เข้าใจหลักสูตร ปรับปรุงเนื้อหาวิชาได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ เตรียมการสอนล่วงหน้า มีความรู้ในเรื่องที่สอนอย่างแท้จริง บอกวัตถุประสงค์ของการสอน ถ่ายทอดความรู้โดยอธิบาย ยกตัวอย่างได้ชัดเจน ใช้เวลาสอนเต็มที่ แบ่งเวลาในการสอนแต่ละเรื่องได้เหมาะสม ส่งเสริมให้นิสิตภูมิใจในวิชาชีพ

๓. ความสัมพันธ์ของอาจารย์-นิสิต ประกอบด้วยตัวแปรดังนี้ คือ ให้ความเป็นกันเองกับนิสิต มีทัศนคติที่ดีต่อนิสิต ส่งเสริมและยอมรับฟังความคิดเห็นของนิสิต ให้ความช่วยเหลือนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน

๔. การใช้อุปกรณ์ ประกอบด้วยตัวแปร คือ ใช้อุปกรณ์การสอนได้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง และเวลาที่ใช้วัสดุมีการประสานงานระหว่างอาจารย์เพื่อใช้อุปกรณ์ เขียววิทยากรมาให้ความรู้

๕. วิธีสอน ประกอบด้วยตัวแปร คือ ใช้วิธีสอนหลาย ๆ แบบ นำประสบการณ์ที่พบเห็นมาใช้ในการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม กระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

๖. วัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วยตัวแปร คือ มีตำราภาษาไทยประกอบการเรียนการสอน มีการใช้วัสดุที่ไม่ใช่เครื่องฉาย (แผนภูมิ รูปภาพ) มีการใช้วัสดุที่มีการฉาย (ภาพยนตร์ เป็นต้น) สามารถใช้อุปกรณ์การสอนได้

๗. การวัดผล ประกอบด้วยตัวแปร คือ ให้การบ้านนิสิตสม่ำเสมอ รู้วิธีสร้างข้อสอบที่ดี เปิดโอกาสให้นักเรียนแก้ตัวใหม่ในการสอบ ทดสอบความรู้นิสิตเสมอ ๆ สำนวจความรู้นิสิตก่อนสอน

๘. ผู้นำ ประกอบด้วยตัวแปร คือ เป็นผู้นำที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ระมัดระวังท่าทาง สำนวจความรู้นิสิต

สรุปได้ว่า การวิจัยเรื่องประสิทธิผลการสอนระดับอุดมศึกษาทั้งในและนอกประเทศ ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน แม้จะไม่เรียงลำดับเช่นเดียวกันก็ตาม สามารถจำแนกเป็นตัวประกอบต่าง ๆ ได้ ๖ ตัว ซึ่งอธิบายโครงสร้างของประสิทธิผลการสอน ได้ คือ

๑. ลักษณะอาจารย์ ได้แก่ ลักษณะท่าทาง ความจริงจัง ความสนใจต่อผู้เรียน ให้ความเป็นกันเอง เป็นผู้นำ และเป็นผู้มีความรู้ในสาขานั้น ๆ และทันสมัยอยู่เสมอ

๒. วิธีสอน ได้แก่ การจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน การจัดห้องเรียน การเตรียมความรู้ ใช้ตำราประกอบการเรียน มีทักษะในการสอนแบบต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับเนื้อหาและเวลา มีการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย ทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการด้านความคิด

๓. สัมพันธภาพระหว่างอาจารย์กับนิสิต มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์กับนิสิต อาจารย์ฟังความคิดเห็นจากนิสิต เป็นกันเองช่วยเหลือนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน

๔. อุปกรณ์การสอนและการเรียนรวมทั้งห้องปฏิบัติการ การใช้เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งห้องสมุดที่สมบูรณ์ และตำราที่เป็นภาษาของตนเองด้วย

๕. การวัดผลมีการป้อนกลับ และการเสริม ใช้การวัดผลเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน รู้จักออกข้อสอบที่ดี ให้คะแนนอย่างยุติธรรม

๖. ทศนคติของอาจารย์ต่อการสอนและต่อนิสิต อาจารย์มีการยกย่องนิสิตอย่างจริงใจและตั้งใจสอน

องค์ประกอบของพฤติกรรมการสอนทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งสิ้น เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ยังมีผู้ทำการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ในสถานศึกษาฝึกหัดครู เช่น สดภาพร มาลีเวชพงศ์ (๒๕๑๗ : ๔๔) ได้ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปะธรรมในชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาชั้นสูง กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์และนักศึกษาวិทยาลัยครู ๔ แห่งในภาคกลาง ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนการสอนที่ดัดแปลงมาจากของ แพลนเดอร์ พบว่า พฤติกรรมกรรมการเรียนการสอนนั้น อาจารย์เป็นผู้แสดงมากกว่านักศึกษา ผลการศึกษาค้นคว้านี้ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภร ศรีแสน (๒๕๑๗ : ๔๔) ซึ่งได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างอาจารย์และนักศึกษา ชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาของวิทยาลัยครู ๔ แห่งในภาคกลาง โดยศึกษาวิเคราะห์ในวิชาศิลปะธรรม และเครื่องมือที่ใช้ได้ศึกษาปรับปรุงจากของ แพลนเดอร์ เช่นกัน

คณิงศักดิ์ คำแถม (๒๕๑๘ : ๔๑-๔๔) ได้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการสอนด้านการถามตอบ และด้านทักษะทั่วไปของกลุ่มอาจารย์ที่สอนวิชาคณิตศาสตร์เปรียบเทียบกันในระดับที่สอนชั้นปริญญาตรี ระดับมัธยมศึกษา และระดับประถมศึกษา ในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการสอนในชั้นเรียนซึ่งศึกษาและปรับปรุงขึ้นจาก Preliminary Classification of the Item Pool in Taxonomy of Teaching Behavior ของศูนย์วิจัยและพัฒนาการสอนแห่งมหาวิทยาลัยลแตนฟอร์ด ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์ที่สอนในระดับต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการสอนด้านการถามตอบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีพฤติกรรมกรรมการสอนด้านทักษะทั่วไป

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่อาจารย์ในระดับประถมศึกษา มีพฤติกรรมการสอนด้านทักษะทั่วไปมากกว่าอาจารย์ในระดับมัธยมและระดับมหาวิทยาลัย สำหรับอาจารย์ชายและอาจารย์หญิงมีพฤติกรรมการสอนด้านการถามตอบ และด้านทักษะทั่วไปไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อวิเคราะห์แบบการถามของอาจารย์พบว่า ใช้แบบการถามแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งพบว่าอาจารย์ใช้แบบการถามแบบความรู้ความจำมากที่สุด รองลงไปตามลำดับ คือ แบบความเข้าใจ แบบการนำไปใช้ แบบวิเคราะห์ แบบสังเคราะห์ และแบบประเมินค่าใช้น้อยที่สุด

การศึกษาทำนองเดียวกันเกี่ยวกับ คณิตศาสตร์ นี้ สมสรร วงษ์น้อย

(๒๕๑๔ : ๔) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนด้านการบรรยายของอาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ในแผนกวิชาประวัติศาสตร์ โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนในห้องเรียน โดยศึกษาและปรับปรุงขึ้นจากแหล่งเดียวกับ คณิตศาสตร์ นอกจากนี้ยังสร้างแบบสอบถามให้นิสิตประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์อีกทางหนึ่ง ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบปรากฏว่า พฤติกรรมการสอนด้านการบรรยายของอาจารย์ชายกับอาจารย์หญิง อาจารย์ที่มีจำนวนปีในการสอนมาก กับที่มีจำนวนปีในการสอนน้อย อาจารย์ที่ได้รับปริญญาจากต่างประเทศกับภายในประเทศ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีความแตกต่างกันในแต่ละพฤติกรรมย่อย ส่วนทางด้านความคิดเห็นของนิสิตพบว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่านิสิตที่จบการเรียนสูง ผลการเรียนปานกลาง และผลการเรียนต่ำ ประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เสาวลักษณ์ สิงห์วงษา (๒๕๑๔ : ๖๑-๖๑) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอน ด้านการพูด เสียง ท่าทาง และแบบของภาษา ของอาจารย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางเขน จำนวน ๔๖ คน ชาย ๒๑ คน หญิง ๒๕ คน แยกตามคณะที่สังกัดคือ ศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประกอบด้วยข้อความ ๑๔ ข้อ ให้บันทึกพฤติกรรมในรูปของเวลาที่ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

๑. ปริมาณของพฤติกรรมการสอนด้านการพูด เสียง ทำทางและแบบของภาษา โดยส่วนรวม และเมื่อแยกตามคณะที่สังกัด วุฒิ เพศและประสบการณ์ในการสอนโดย จำแนกเป็นรายข้อพบว่า อาจารย์ใช้พฤติกรรมการสอนแตกต่างกัน พฤติกรรมที่ใช้เป็นส่วนมากได้แก่ การทำมือประกอบคำอธิบาย การใช้คำขึ้นต้น หรือลงท้ายจนติดเป็นนิสัย การใช้ประโยคคำถาม พฤติกรรมการสอนที่อาจารย์ใช้เป็นส่วนน้อย หรือไม่ได้ใช้เลย ได้แก่ การใช้สายตาคำชวนนักเรียน การแสดงสีหน้าไม่พอใจ การพูดเสียงดูดน เมื่อ จำแนกตามพฤติกรรมการสอนที่ศึกษาพบว่า อาจารย์ใช้พฤติกรรมแบบของภาษามากกว่า ประเภทอื่น

๒. การเปรียบเทียบพฤติกรรมการสอนด้านการพูด เสียง ทำทาง และแบบ ของภาษา พบว่า อาจารย์ที่สังกัดต่างคณะกัน วุฒิต่างกัน ประสบการณ์ในการสอนต่าง กัน มีพฤติกรรมการสอนด้านการพูด เสียงทำทาง และแบบของภาษา ไม่แตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ

ปีวดี จัวงะนารักษ์ (๒๕๑๔ : ๑๐๑) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการสอน ทั่วไปของอาจารย์ที่สอนในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปีการศึกษา ๒๕๑๔ โดยใช้แบบสอบถามพฤติกรรมการสอนทั่วไป ซึ่งศึกษาและปรับปรุงขึ้นเป็นแบบ มาตรฐานส่วนประมาณค่า รวมทั้งมีแบบสำรวจวิธีสอนของอาจารย์อีกส่วนหนึ่ง การศึกษาสรุปผลได้ดังนี้

๑. อาจารย์ในมหาวิทยาลัยโดยส่วนรวม มีพฤติกรรมการสอนทั่วไปในแต่ละ ด้านเป็นปริมาณต่างกัน โดยที่ปริมาณของพฤติกรรมการสอนด้านต่าง ๆ ส่วนมากจะสูงกว่า เกณฑ์ปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาจารย์มีพฤติกรรมการสอนทั่วไปค่อนข้างดี พฤติกรรม การสอนที่อาจารย์มีเป็นปริมาณมากที่สุด คือ ด้านคุณลักษณะส่วนตัว รองลงมาคือ ด้าน คุณภาพของภาษาและเสียง ซึ่งพบว่ามีปริมาณใกล้เคียงกัน ส่วนพฤติกรรมการสอนที่อา- จารย์มีเป็นปริมาณน้อยที่สุด คือ ด้านการประเมินผลการสอนและการเรียน และ เมื่อแยก พิจารณาในแต่ละภาควิชา พบว่า ส่วนมากได้ผลสอดคล้องอย่างใกล้เคียงกับการพิจารณา เป็นส่วนรวม

๒. ผลการเปรียบเทียบการประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ซึ่งนิสิตเป็นผู้ประเมินพบว่า จะมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยของนิสิต และระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิต แต่จะไม่ขึ้นอยู่กับเพศและประสบการณ์การประกอบอาชีพครูของนิสิตมาก่อน

๓. อาจารย์ในทุกภาควิชาใช้วิธีสอนแบบบรรยาย แต่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมภายหลังมากที่สุด

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ การวิจัยของ วรธวณี ม้าลำพอง และ ปรียา นิลแก้ว (๒๕๒๑ : ๔๐-๔๔) ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนทั่วไปของอาจารย์วิทยาลัยครู เชียงใหม่ จำนวน ๑๓๖ คน

การศึกษาริวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ยังมีของ รันหนีย์ ชูศิลป์ (๒๕๒๑ : ๔๕-๔๘) ซึ่งใช้แบบสอบถามของ ปิ่นวดี จิระนรานุรักษ์ ศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก จำนวน ๑๐๐ คน พบว่า

๑. พฤติกรรมการสอนทั่วไปค่อนข้างดี พฤติกรรมด้านดีที่สุดคือ คุณลักษณะส่วนตัวและด้านที่มีปริมาณน้อยที่สุด คือ ด้านการประเมินผลการสอนและการเรียน

๒. วิธีสอนที่อาจารย์ใช้มากที่สุดคือ วิธีสอนแบบบรรยาย แต่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมภายหลัง ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่

๓. ผลเปรียบเทียบการประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ซึ่งนักศึกษาเป็นผู้ประเมินพบว่า ไม่ขึ้นอยู่กับเพศและระดับชั้น

กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๒ : ๖๖-๖๘) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครู จากกลุ่มตัวอย่างวิทยาลัยครู ๖ กลุ่ม จำนวน ๔ วิทยาลัย จากผลการวิจัยปรากฏว่า

อาจารย์ผู้สอน นักศึกษาและผู้บริหาร ต่างก็ประเมินการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครูว่า คุณภาพของการสอนอยู่ในขั้นดี และมีความเห็นใกล้เคียงกันว่า อาจารย์ผู้สอนกระทำกิจกรรมการสอนบ่อยครั้งมากในเรื่อง เตรียมการสอนล่วงหน้า มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน

เมื่อเปรียบเทียบความเห็นระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนักศึกษา และผู้บริหาร พบว่า กิจกรรมการสอนที่อาจารย์ให้นำหนักคะแนนแก่ตนเองมีมากกว่าที่นักศึกษาและผู้บริหารเป็นผู้ให้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่บ่งชี้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ผู้สอนวิชาชีพครู และวิชาเฉพาะ (เอก-โท) แล้ว พบว่า คุณภาพการสอนของอาจารย์วิชาชีพครู ดีกว่าคุณภาพการสอนของอาจารย์วิชาเฉพาะ

จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์พฤติกรรม และศึกษาพฤติกรรมการสอนทั่วไปและพฤติกรรมเฉพาะอย่างโดยใช้เครื่องมือ หรือแบบสังเกตหึ่งที่สร้างขึ้นเองและปรับปรุงเครื่องมือของผู้เชี่ยวชาญ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการปรับปรุงคุณภาพการสอนของอาจารย์ โดยเชื่อว่าวิธีการดังกล่าวจะช่วยควบคุมพฤติกรรมของอาจารย์และผู้เรียนให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ และบรรลุเป้าหมายของการศึกษา

จากการศึกษาวิจัย เรื่องพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ในวิทยาลัยครูลำปาง ตามทัศนคติและความคาดหวังของนักศึกษา พบว่า

๑. อาจารย์ใช้พฤติกรรมการสอนด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เป็นอันดับสูง ด้านการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน เป็นอันดับรองลงไป และด้านการประเมินผล การเรียนและนำข้อมูลย้อนกลับ เป็นอันดับสุดท้าย
๒. นักศึกษาคาดหวังให้อาจารย์ใช้พฤติกรรมการสอนด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ด้านการช่วยเหลือผู้เรียนเพิ่มเติม เป็นอันดับสูง ด้านการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนเป็นอันดับปานกลาง
๓. พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ตามทัศนคติของนักศึกษา แตกต่างกับพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ตามความคาดหวังของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.๐๑

๔. นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการสอนของอาจารย์แตกต่างจากนักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางและต่ำ (ประสงค์ แสงแก้ว ๒๕๒๑ : ๕๔-๕๖)

การเปรียบเทียบพฤติกรรมการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา กับวิทยาลัยครูสงขลาตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยอาจารย์และนักศึกษาที่ทำการเรียนการสอนในระดับชั้นปีที่ ๓ และชั้นปีที่ ๔ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา และระดับชั้น ค.บ. ปีที่ ๑ และ ปีที่ ๒ ของวิทยาลัยครูสงขลา ในวิชาเอกเดียวกัน รายวิชาที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน ในกลุ่มวิชาประเภทเดียวกัน ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

๑. อาจารย์และนักศึกษาทั้งสองสถาบัน มีความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของพฤติกรรมต่อประสิทธิภาพของการสอน ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญค่อนข้างมาก คือ มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าเกณฑ์ปานกลาง และส่วนใหญ่มีความเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จะมีแตกต่างกันบ้างบางพฤติกรรมในบางวิชาเอก แต่ไม่ถึงร้อยละ ๕๐ ของพฤติกรรมทั้งหมด จะมีวิชาเอกวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่นักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา และนักศึกษารวิทยาลัยครูสงขลา ให้ความสำคัญของพฤติกรรมต่อประสิทธิภาพของการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกินร้อยละ ๕๐ ของพฤติกรรมทั้งหมด

๒. อาจารย์และนักศึกษาทั้งสองสถาบัน ประเมินเกี่ยวกับความถี่ของพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ที่เกิดขึ้น ในชั้นเรียน ส่วนใหญ่ประเมินว่าอาจารย์ได้ปฏิบัติอยู่ค่อนข้างมากคือ มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าเกณฑ์ปานกลาง และส่วนใหญ่ประเมินว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จะมีแตกต่างกันบ้างบางพฤติกรรมในบางวิชาเอก แต่ไม่ถึงร้อยละ ๕๐ ของพฤติกรรมทั้งหมด จะมีวิชาเอกภาษาอังกฤษเท่านั้นที่นักศึกษาทั้งสองสถาบัน ประเมินว่าเกิดขึ้นในชั้นเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกินร้อยละ ๕๐ ของพฤติกรรมทั้งหมด (วงศ์ชัย ภูมिरะวี ๒๕๒๓ : ๑๖๖)

และในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ธนิต ทองสัมฤทธิ์ (๒๕๒๕ : ๑๒๐-๑๒๑) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู ในกรุงเทพมหานคร ตามโครงการการฝึกอบรมครู และบุคลากรทางการศึกษาประจำการ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ที่สำเร็จการอบรม จำนวน ๓๐๗ คน และผู้ที่เพิ่งเข้ารับการอบรมจำนวน ๓๕๒ คน และได้ทำการสังเกตการสอนของตัวอย่างประชากรทั้งสองกลุ่มกลุ่มละ ๖๐ คน ผลการวิจัยพบว่า

๑. พฤติกรรมการสอนของผู้สำเร็จการอบรมด้านการเตรียมการสอน วิธี
 คำเนินการสอน และการวัดและประเมินผล ความความคิดเห็นของผู้สำเร็จการอบรม
 มีระดับสูงกว่าค่าที่เป็นกลาง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ และอยู่ในเกณฑ์ที่ผู้สำเร็จการ
 อบรมเห็นว่า ตนเองปฏิบัติมาก แต่ไม่ได้ทำเป็นประจำ

๒. ผู้สำเร็จการอบรม มีความเห็นว่า หลังจากสำเร็จการอบรมแล้วตนเอง
 ได้ปฏิบัติพฤติกรรมการสอน ด้านการเตรียมการสอน วิธีคำเนินการสอน และการวัด
 และประเมินผลมากขึ้นกว่าก่อนเข้ารับการอบรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑

๓. ผู้สำเร็จการอบรมในโปรแกรมพัฒนาสมรรถภาพที่ต่างกัน มีความเห็น
 เกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของตนเอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕

๔. ผู้สำเร็จการอบรม ประเมินน้ำหนักพฤติกรรมของตนเองสูงกว่าที่
 ผู้ที่เพิ่งเข้ารับการอบรมประเมินน้ำหนักพฤติกรรมการสอนของตนเอง อย่างมีนัยสำคัญ
 ที่ระดับ .๐๑

๕. สมรรถภาพการสอนของผู้สำเร็จการอบรม และของผู้ที่เพิ่งเข้ารับการ
 อบรม จากการสังเกตการสอน โดยใช้แบบประเมินผลสมรรถภาพการสอน ของคณะ
 ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕

จากงานวิจัยที่กล่าวมาแล้ว จะพบว่าส่วนมากเป็นการศึกษาพฤติกรรมการสอน
 ทั่วไปของอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา ซึ่งผลการวิจัยปรากฏว่า อาจารย์โดยส่วนรวมมี
 พฤติกรรมการสอนทั่วไปค่อนข้างดี ปริมาณของพฤติกรรมการสอนด้านต่าง ๆ ส่วนมากจะ
 สูงกว่าเกณฑ์ปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนักศึกษา
 พบว่ามีความคิดเห็นใกล้เคียงกัน และค่าก็ประเมินว่าคุณภาพของการสอนอยู่ในขั้นดี
การศึกษาวิจัย ในต่างประเทศ

เป็นเวลาหลายปีมาแล้วที่นักศึกษาในต่างประเทศได้ค้นคิดวิธีการศึกษาและ
 วิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของครูในห้องเรียนขึ้น ซึ่งมีผลงานวิจัยยืนยันว่า วิธีการ
 นี้ช่วยปรับปรุงคุณภาพของการเรียนการสอนได้จริง ผู้ที่คิดค้นและบุกเบิกคนสำคัญทาง
 ด้านนี้ คือ แฟลนเดอร์ (Flanders) ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มสร้างเครื่องมือสำหรับบันทึก
 พฤติกรรมของครูและนักเรียนที่เรียกว่า Flanders' Interaction Analysis
 Categories (FIAC) โดยแบ่งพฤติกรรมของครูและนักเรียนออกเป็น ๑๐ กลุ่มดังนี้

พฤติกรรมของครู

การตอบสนอง

๑. ความรู้สึกยอมรับ
๒. ยกย่องหรือให้กำลังใจ
๓. ยอมรับความคิดของนักเรียน
๔. ถามปัญหา

การริเริ่ม

๕. การบรรยาย
๖. การให้คำแนะนำ
๗. การวิจารณ์ หรือตัดสินความเป็นเอกสิทธิ์

พฤติกรรมของนักเรียน

การตอบสนอง

๘. นักเรียนพูดโต้ตอบ
๙. นักเรียนพูดในเชิงสร้างสรรค์
๑๐. ความเงี้ยวหรือความสับสน

ต่อมาได้มีผู้ศึกษาแนวคิดและวิธีการของ แฟลนเคอร์ และนำไปปรับปรุงสร้าง เครื่องมือขึ้นอย่างกว้างขวาง เช่น Ober and Others (1971 : 37-86) ได้สร้างเครื่องมือที่เรียกว่า The Reciprocal Categories System โดยปรับปรุงจาก FIAC ของแฟลนเคอร์

Wotruba and Wright (๑๙๗๕: ๖๔๓-๖๖๐) ได้สร้างแบบสอบถาม เพื่อประเมิน การสอนของอาจารย์ ในสาขาบริหารธุรกิจ เขาได้สร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วน ประมาณค่า ๕ ช่วง ให้นักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหาร ประเมินการสอนของอาจารย์ ได้ตัวประกอบที่บรรยายประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ด้วยตัวแปร ดังนี้

๑. เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเนื้อหาหรืออย่างกว้าง ๆ ถูกต้อง แม่นยำ และ

ทันสมัย

๒. เราใจให้นักศึกษาได้ความคิดเพื่อตัวของเขาเอง
๓. เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในเนื้อหาวิชาที่สอน
๔. ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่นักศึกษา
๕. อธิบายเนื้อหาวิชา ทฤษฎีที่เป็นนามธรรมได้อย่างชัดเจน
๖. สนับสนุนให้นักศึกษาคิด โดยการยกตัวอย่างเปรียบเทียบและให้ดูของจริง
๗. มีความยุติธรรมในการประเมินผล
๘. ให้ความช่วยเหลือผู้ที่ไม่อยู่ในชั้นเรียน หรือนอกชั้นเรียน
๙. มีชีวิตชีวาและสนุกสนานในการสอน

ในปี ๑๙๖๖ ศูนย์วิจัย และการพัฒนาการสอนแห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford Center for Research and Development in Teaching) ได้เริ่มศึกษาความสามารถของครูโดยใช้ The Stanford Teacher Competence Appraisal Guide เป็นเครื่องมือ โครงการนี้ชื่อว่า Appraisal Guide Revision ภายหลังเปลี่ยนเป็น A Taxonomy of Teaching Behaviors โดยปรับปรุงเครื่องมือขึ้นเพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนได้อย่างกว้างขวาง เครื่องมือนี้ประกอบด้วยข้อความที่กล่าวถึงพฤติกรรมการสอนบางข้อความที่สามารถจัดอันดับคุณภาพได้ (ratable) บางข้อความใช้วิธีนับจำนวนความถี่พฤติกรรมที่เกิดขึ้น และบางข้อความสามารถใช้ได้กับสองวิธีที่กล่าวมา จากการทดลองให้อาจารย์นิเทศก์ที่มีประสบการณ์ทางวิชาชีพครู ๑๔ คน เป็นผู้ตัดสินจัดกลุ่มข้อความเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน ๑๕๕ ข้อความ ซึ่งเลือกมาอย่างครอบคลุม และทุกคนมีอิสระในการตัดสิน ผลปรากฏว่าอาจารย์นิเทศก์ส่วนมาก จัดได้เป็น ๑๕-๒๐ กลุ่ม ต่อมาเจ้าหน้าที่ของศูนย์เองได้พยายามปรับปรุงขึ้นอีกครั้งหนึ่ง จนจัดกลุ่มได้เป็น ๑๔ กลุ่ม คือ พฤติกรรมสอนด้านทักษะในวิชาชีพ ด้านการพูดกับแบบของภาษา การเตรียมการสอน การประเมินผล แรงจูงใจ วินัยในชั้นเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน การบรรยาย การถามตอบ การให้งานปฏิบัติ การใช้อุปกรณ์ การให้สิ่งเสริมแรง การทบทวน การถ่ายโยง การอนุมานกับการแก้ปัญหา การอภิปราย การรายงาน การสอนให้เหมาะสมกับบุคคล และทักษะทั่วไป

จะเห็นได้ว่าในต่างประเทศก็มีการสร้างเครื่องมือเพื่อการประเมินการสอนของอาจารย์ เช่นเดียวกับในประเทศไทย และถือได้ว่าเครื่องมือรวมทั้งแบบสอบถามเหล่านี้ เป็นแบบอย่างที่มีนักศึกษานำมาดัดแปลงใช้ในประเทศไทย

Kozma and others (1978 : 26-28) กล่าวว่าทั้งอาจารย์และนักศึกษาต่างก็เห็นด้วยกับคุณลักษณะพฤติกรรมการสอนที่เป็นแบบอย่างของครูที่ดี โดยประกอบด้วย องค์ประกอบต่าง ๆ คือ การเฝ้าแต่ด้านความรู้และอุทิศเวลา การกระตือรือร้นในด้านการสอน การเสนอเนื้อหาในการสอนหลาย ๆ แบบ การใช้วัสดุอุปกรณ์ได้ดี มีความสามารถในการพูดและฟังที่ดี ยกตัวอย่างและอธิบายเนื้อหาให้สัมพันธ์กับการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน เป็นผู้รอบรู้ เชื่อสัจย์และมีความยุติธรรม และในการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงด้านการสอนจากอาจารย์มหาวิทยาลัย และวิทยาลัยในแคนาดา จำนวน ๒๓ คน พบว่าผู้สอนที่ดีเน้นให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง ให้นักศึกษาเป็นศูนย์กลาง หักเหน็ดของอาจารย์ที่มีต่อนักศึกษาเป็นไปในทางบวก มีความกระตือรือร้นเกี่ยวกับหลักสูตรรายวิชา อาจารย์เหล่านี้เชื่อในการเน้นความคิดทั่วไปมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย และยอมรับคำติชมจากนักศึกษา

✓ การศึกษาบรรยายภาคเกี่ยวกับการสอนที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ดีขึ้น โดยการสำรวจความเห็นจากอาจารย์คณะต่าง ๆ จำนวน ๒๖๕ คน ของมหาวิทยาลัยโคโลราโด และนักศึกษาคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยเดียวกัน จำนวน ๑๒๓๗ คน ผลปรากฏว่าบรรยายภาคการสอนที่ดี จะสามารถทำให้การสอนมีประสิทธิภาพที่สำคัญ ๔๐ ข้อ แบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

๑. ด้านบุคลิกภาพของผู้สอน เช่น ผู้สอนเป็นคนกระฉับกระเฉง มีอารมณ์ขัน มีความกระตือรือร้น สนใจวิชาที่ตนเองสอน
๒. ด้านการจัดและเตรียมการสอน เช่น เตรียมการสอนเป็นอย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในวิชาที่เรียน รวมทั้งแนะนำหนังสืออ้างอิงต่าง ๆ
๓. ด้านผลการสอนที่ผู้เรียนได้รับ เช่น ผู้เรียนได้รับประโยชน์ตามความตั้งใจจากวิชาที่ผู้เรียนเลือก ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียน มิใช่เป็นเพียงผู้ฟังแต่อย่างเดียว

๔. ด้านการเสนอเนื้อหา เช่น พูลอธบายชัดเจน ให้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด

๕. ด้านการประเมินผล การนำข้อมูลย้อนกลับ และการเสริมแรงทางการเรียน เช่น เมื่อมีการทำรายงานหรือสอบ เมื่อตรวจเสร็จผู้สอนจะต้องรับแจ้งผลให้ผู้เรียนรู้ และมีการชี้แจงด้วยว่าทำไมผลจึงเป็นเช่นนั้น

๖. ด้านการช่วยเหลือผู้เรียนเพิ่มเติม เช่น จัดเวลาเพื่อสอนผู้เรียนเป็นกลุ่มพิเศษ (Romine 1978 : 139-143)

ส่วนการศึกษาวิจัยของ Yonge and Sassenrath (1968 : 44-52) ซึ่งได้ทำการวิจัยเพื่อประเมินการสอนของอาจารย์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักศึกษา ชั้นปีที่ ๓ และชั้นปีที่ ๔ ของมหาวิทยาลัย แคลิฟอร์เนีย ประเมินพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเสมอในห้องเรียน นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยตัวประกอบ ได้ตัวประกอบของการสอนดังนี้

๑. ความเชื่อมั่นและทักษะในการถ่ายทอดความรู้
๒. ความกระจำงในวิชา
๓. ทักษะที่ดีต่อนักศึกษา
๔. อาจารย์ให้ความสนใจ และการกระตุ้นความคิดเห็นของนักศึกษา
๕. ยุติธรรมในการประเมินผล
๖. มีอุปกรณ์การสอนที่ดี และเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา
๗. ความถี่ของการประเมินผล
๘. ความสนใจและความรู้ในเนื้อหาวิชา
๙. การเตรียมการสอน

จากการศึกษาดังกล่าวในต่างประเทศที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าส่วนมากเป็นการวิจัยเพื่อประเมินการสอนของอาจารย์เป็นสำคัญ และพอสรุปได้ว่าทั้งอาจารย์และนักศึกษาต่างก็เห็นด้วยกับคุณลักษณะพฤติกรรมการสอนที่เป็นแบบอย่างของครูที่ดี และพฤติกรรมการสอนที่นักศึกษาเห็นว่า ช่วยสร้างบรรยากาศการสอนที่ดี และทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ เช่น บุคลิกภาพของผู้สอน การจัดเตรียมการสอน การเสนอเนื้อหา การประเมินผล และการช่วยเหลือผู้เรียนเพิ่มเติม เป็นต้น